

Klæder skaber konger

Grækernes syn på kongers dragt i antikken?*

AF MARIE-LOUISE NOSCH

I antikkens Grækenland kunne de færreste læse og skrive; monarker markerede derfor deres legitimitet, autoritet og dynastiske historie gennem tale, krop og pragt, og derfor blev tekstiler og tøj effektive remedier til at udtrykke magt. De er lette og fleksible og ledsagede kongen overalt. I paladsets sale gav tekstiler luksus og komfort, og billedvævninger prydede væggene og viste forgangne slægters store bedrifter.¹

Farver og mønstre symboliserer socialt hierarki og kan visuelt kommunikere tilhørsforhold eller markere eksklusion. Gennem sit tøj, dets teknikker, farver og former formidlede kongen sin autoritet til alle samfundets lag, så tøjet har således sit eget sprog. Den typiske kongedragts design forbliver ret stabil i antikken og omfatter purpur, guld og ædelstene.

Kongens tøj var det stærkest medium til at visualisere hans magt, pragt og legitimitet, fordi hans tøj er en forlængelse af hans krop. Ligesom konger traditionelt ansås for at have helende kræfter,² så kan en let berøring af sømmen på hans kappe give undersåtterne følelsen af en kongelig berøring. I de assyriske samfund kunne man endda bære kongedragten rundt i procession, når kongen ikke selv var til stede, og kongedragten blev tilbudt som en hersker.³

Tekstilarkæologiske rester er desværre sjældne i Grækenland, men der er to kongegrave bevaret, Vergina i Makedonien og Halikarnassos i Lilleasien, med rester af tekstil og guldornamenter.⁴

Påklædnings- og afklædningsritualer var en del af hoffets ceremoniel, og der fandtes særlig kongelig beklædning, som skulle bæres bestemte steder og ved bestemte lejligheder. I den latinsk-talende verden kaldes selve indsættelsen af kongen investitur, fra latin *investire* = 'klæde på', som betyder, at kongen iklædes monarkiets autoritet. En kroningsceremoni er tæt forbundet med iklædning, også i antikken. Der findes en beskrivelse af kroningen af den persisk-achaimenidiske kong Artaxerxes d. II i 405 f.v.t., hvor det fortælles, at den nye persiske konge tager sit tøj af og iklæder sig sin forfaders, Perserrikets grundlægger, Kyros den Stores (regerede 559-530 f.v.t.) historiske dragt. Denne dragt blev båret af Kyros, før han blev

konge, det vil sige i 560'erne, 150 år tidligere.⁵ Således bliver der ved investitur vævet et slægtskabsbånd mellem generationer i det persiske dynasti – gennem tøjet. Kilden til denne fortælling er Plutark, en velinformeret historiker, der dog selv levede næsten 500 efter Artaxerxes.

Purpur – kongernes farve

Purpur udvindes af en lille kirtel i havsnegle, *murex*.⁶ Murex farver i lilla-blålige-rødlige nuancer, men disse farver kunne også opnås billigere med farveplanter, som dog giver mindre stabile og mindre strålende nuancer.

Ordet for purpur optræder allerede i paladset i Knossos på Kreta fra 1300-tallet f.v.t. På mykensk græsk skrevet med skriftsystemet Linear B findes adjektiverne 'som har med purpur at gøre' *po-pu-re-jo* og *po-pu-ro₂*, som beskriver tekstiler. Desuden er der allerede i bronzealderen en tekstmæssig sammenhæng mellem purpur og konger, for på en Linear B tavle beskrives et sted på Kreta, hvor noget kongeligt (*wana-ka-te-ro*) tælles sammen, og det har med purpur at gøre (*po-pu-re-jo*). Der er sandsynligvis tale om kongelige arbejdere ved purpurfarveriet eller purpurneglefiskere.⁷

De homeriske kongers garderober

I Homers værker bærer ædle mænd purpur, mens kvinderne – såvel af høj status som de fattige – væver de purpurfarvede stoffer.

Purpur er dog ikke det eneste emblem for de homeriske konger. I *Iliadens* tiende sang samles de græske konger for at lægge en ny strategi. Kongen af Mykene, Agamemnon, ankommer i tunika, sandaler og løveskind, kongen af Sparta, Menelaos, i panter-skind, kongen af Argos, Diomedes, i løveskind, mens den gamle kong Nestor af Pylos bærer en tunika og en stor, tyk, ulden purpurfarvet kappe. Odysseus' søn Telemachos bærer samme type purpurfarvet kappe som et tegn på sin kongelige herkomst.⁸

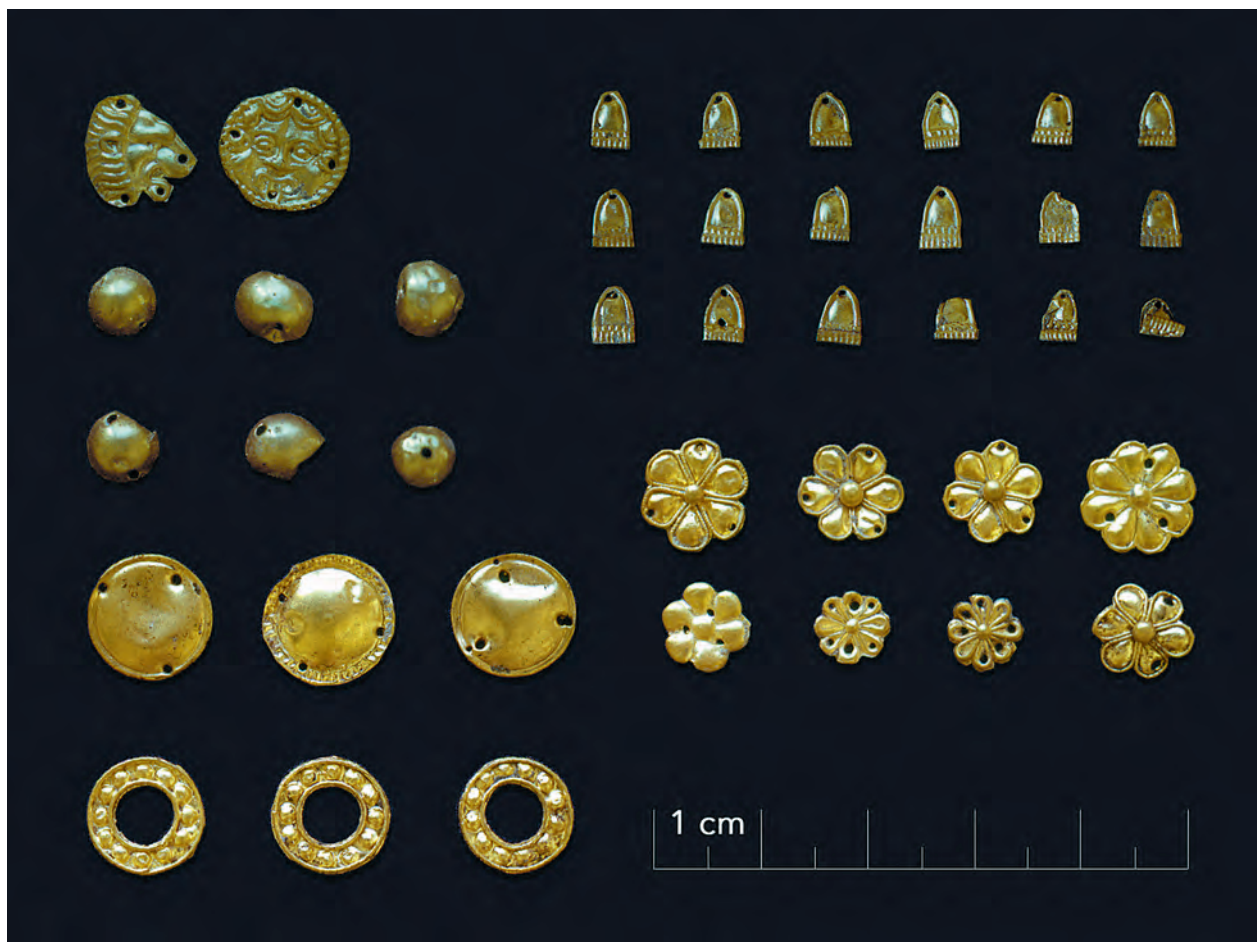

Fig. 1. Danske arkæologers udgravninger af Mausoleet i Halikarnassos frembragte kongegraven for den hellenistiske konge af Karien, Mausolos, fra i første halvdel af det 4. århundrede f.v.t. Han var klædt i en kostbar dragt, vævet med guldtråde og forsynet med påsyede gulddekorationer. Foto: Sidsel Frisch.

Purpur udtrykker den homeriske helts kongelige status, selv i døden: Den trojanske kronprins Hektors knogler bliver pakket ind i blødt purpurfarvet stof og begravet, mens Patroklos, der ikke er af kongelig slægt, begravnes i et simpelt ligklæde vævet i hør.⁹

Bælter, *zōstēres*, er et andet vigtigt element i homerisk kongedragt, et tegn på krigerkongernes magt og vitalitet. Kongerne Agamemnon, Menelaos og Nestor har bælter, der er skinnende blanke, og de beskytter kongerne i kamp. Bæltet redder Menelaos' liv ved et attentat, og Agamemnon reddes af sit skinnende bælte i en tvekamp, fordi det afbøder stødet fra fjendens sværd.¹⁰ Bæltet er derfor den homeriske konges betydningsbærende 'accessory'.

Vi kender også til Odysseus' tøj, kongen af øen Ithaka. Da han efter ti års omflakken vender hjem, skjuler han sin identitet i en forklædning og hævder at være en kretenser, der havde truffet Odysseus år tidligere. For at få bekræftet, at denne påståede

kretenser virkelig har mødt hendes ægtemand, udspørger Penelope ham om Odysseus' tøj. Den fremmede beskriver det: en tyk, ulden purpurfarvet og dobbelt-vævet kappe, og under kappen var han klædt i en skinnende, blød, hvid kjortel i hør, fintvævet og gennemsigtig som et løgskind. For at charmere hende tilføjer han, at dette høj kvalitetstøj blev beundret af alle kvinder. Beskrivelsen af Odysseus' tøj indeholder både de typiske kongelige dragtdele og private detaljer, som kun en ægtefælle kunne genkende.¹¹

Spartansk kongelig dresscode

I modsætning til de fleste andre konger i den græske verden brugte Spartas konger hverken scepter, krone eller purpurfarvet kappe, og således levede de op til deres 'spartanske' levevis. Spartas konge Agesilaos i det tidlige 4. århundrede f.v.t. gik i en simpel ulden kappe, så under et besøg i Ægypten havde folk svært

Fig. 2. Fantastiske stoffer vævet med guld- og purpurfarvede tråde kendes fra kongegraven kaldet "Filips grav" i Vergina. De lå i et guldskrin, som var placeret i en marmorsarkofag, og ifølge arkæologerne var de kostbare tekstiler viklet om en kvindes knogler. De ser derfor ikke ud til at være direkte knyttet til Alexander den Stores far, kong Filip d. II af Makedonien, men deres enestående kvalitet viser tydeligt, at de tilhørte kongens *entourage*.**

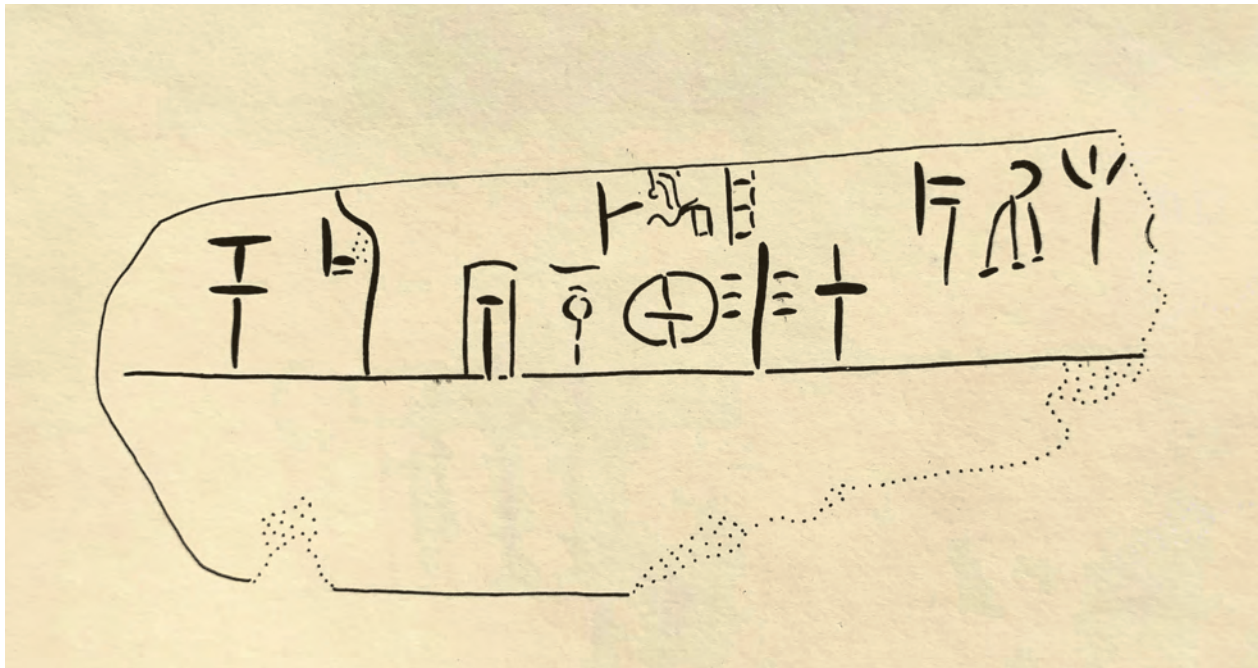

Fig. 3. Knossos tavle X 976. Her finder vi ordet for kongelig (*wa-na-ka-te-ro*) sammen med ordet for purpur, og det tyder på, at det mykenske kongehus var særligt interesseret i den ægte purpur fra havsnegle i Middelhavet (Chadwick *et al.* 1986).

Fig. 4. *Illustrerede Klassikere* var en populær amerikansk tegneserie fra 1940'erne. Det danske forlag fik i 1956 den berømte klassiske filolog, Otto Gelsted, som netop have færdiggjort sin nyoversættelse af *Iliaden* og *Odysseen* til moderne lyrisk prosa, til at skrive dialogerne til tegneserien. Tegneren har hverken kendt til dechifring af Linear B eller til de arkæologiske fund af bronzealderens paladser, våben eller freskoer men har valgt at tegne de homeriske helte i en klassisk græsk stil. Kong Agamemnon er dog kendetegnet ved en guldtiara og purpurfarvet dragt.

ved at genkende ham og identificere ham som kongen af Sparta. Kong Kleomenes d. III af Sparta i midten af det 2. århundrede f.v.t. bliver også rost for ikke at bære purpurfarvet kappe. Vi kender dog disse anekdoter fra historikeren Plutark, som levede flere hundrede år senere, og han brugte flittigt tøj som et stilistisk virkemiddel til at karakterisere den sunde spartanske livsstil og kongernes høje moral.¹²

Kongedragten i Sparta ser dog ud til at ændre sig i slutningen af det 4. århundrede f.v.t., for det fortælles, at kong Pausanias af Sparta opgav den traditionelle simple uldkappe som typisk spartanske kongedragt for i stedet at gå over til persisk tøjstil. Fra 3. århundrede f.v.t. afbilledes den spartanske konge Areus d. I på mønter iført diadem, og det er sandsynligvis sket med inspiration fra de velhavende hellenistiske monarkier i Asien og Ægypten. Denne nye kongemode blev overtaget af tyrannerne, for da tyrannen Machanidas tiltog sig magten i Sparta i slutningen af det 3. århundrede f.v.t., kunne hans fjender genkende ham på slagmarken i den purpurfarvede kappe.¹³

Alexander den Stores persisk-makedonske tøjskift

I klassisk tid ser grækernes med en vis skepsis på farverigt, dyrt og fremmed tøj, men i den hellenistiske periode svinder den negative opfattelse af purpurfarve som symbol på overdreven luksus. Det skyldes nok både at purpur bliver billigere, og at monarkistiske ideer og idealer spredte sig og blev mere og mere accepterede. I hellenistiske tid, og særligt under Alexander den Store, er purpurfarvet stof i sig selv ikke genstand for kritiske kommentarer, for det er snarere de vævede orientalske mønstre og stoffernes fremmede oprindelse, der vækker forargelse. Dette tyder på smag for eksotiske mønstre og en kongedragt forsynet med nye ukendte motiver, foruden farven purpur. De politiske og strategiske budskaber, som den hellenistiske kongedragt formidler, rækker derfor langt ud over farven alene.

Kong Alexander den Store starter sin militære karriere i den typiske makedonske soldaterdragt: på hovedet en makedonsk *kausia*, som er en praktisk hovedbeklædning for mænd og ligner en hue eller kasket; på overkroppen en hørvævet tunika; over skuldrene en militær kappe (*chlamys*), som var kortskåret, så den kunne bruges til hest. Ordet kender vi fra det engelske 'clam', d.v.s musling, og det illustrerer fint kappens form med en lige kant ved kraven og en rund søm. Det var denne ikoniske kappe, som Alexander brugte til at

grundlægge storbyen Alexandria med ved at befale, at en by skulle opføres med et omrids som en *chlamys*.

Men efter Alexander den Stores militære og politiske sejre i Ægypten og Asien ændrer han tøjstil og begynder at gå i 'barbarernes' tøj. Alexander inkorporerer i sin nye dragt tegn på sin magtovertagelse, sin nye hierarkiske position og sin styrke. Historikeren Plutark analyserer årsagerne til Alexanders nye garderobe, som han mener først og fremmest skyldes, at Alexander efter de store sejre nu havde mere fritid. Formålet med det 'barbariske' tøj var enten at behage og berolige de lokale besejrede befolkninger eller at vænne de makedonske soldater til den achaimenidiske kongedyrkelse, som blandt andet bestod i at knæle for herskeren – en praksis som grækere ellers intet havde til overs for. Alexanders nye tøjstil beskrives af flere antikke forfattere som en blanding af medernes og persernes tøjstil – ikke helt så ekstravagant som medernes men dog flottere end persernes – men uden de typiske mediske elementer som bukser (*anaxyrides*) eller den fodlange kjortel (*kandys*). Alexanders nye hybride kongedragt indebar desuden en purpurfarvet tunika med en central hvid stribe, kaldet *chiton mesoleukos* eller *chiton dialeukos*. Han bar også et persisk diadem, den makedonske *kausia* og en græsk *chlamys*, det vil sige en kort purpurfarvet militærkappe. Alexander viste tydeligt, hvordan man forbinder sin garderobe med sine politiske mål, og hvordan man bruger tøj strategisk.

En hellenistisk konges luksusgarderobe

Demetrios d. I Poliorketes (336-283 f.v.t.) blev udråbt til konge over Asien og Makedonien, og hans kongedømmes udstrækning afspejledes i hans garderobe. Demetrios bar både en purpurfarvet makedonsk *kausia* på hovedet og sit gyldne persiske diadem. På fødderne havde han spektakulære filtstøvler syet af purpurfarvet uld indvævet med guldtråde og med påsyede guldornamenter.¹⁴ Han havde garderobeskabet fyldt med brede spraglede hatte og purpurfarvede kapper med gyldne borter. En konge med smag for luksus. Plutark kommenterer spydigt, at Demetrios med alle sine kostumer havde noget teatralisk over sig og mere lignede en skuespiller, der spiller rollen som konge, end en virkelig konge.¹⁵

Kong Demetrios' smag for luksus var berømt og berygtet: Under en konflikt mellem Demetrios og bystaten Rhodos i 304 f.v.t. erobrede den rhodiske flåde et af Demetrios' skibe, som var tungt lastet med purpurfarvede tekstiler og kongelige klæder. De var

Fig. 5. Alexander den Store i kamp før han fik smag for den persiske mode. Portrættet er malet af Philoxenos fra Eretria, som var hofmaler hos de makedonske konger i 300-tallet f.v.t. Portrættet blev kopieret i et mosaikgulv i en pompeiansk villa. Her vises et udsnit af mosaikken. Det arkæologiske Museum, Napoli. Photo: © Archives Ali-nari, Florence, Dist. RMN-Grand Palais /Luciano Pedicini.

blevet afskibet til Demetrios af hans dronning Phila. Den rhodiske flådeledelse sendte det kostbare bytte videre til Ægyptens kong Ptolemaios d. I, ifølge historikeren Diodor fordi farven purpur særligt passer sig for en monark.¹⁶

Kosmologiske kapper er en særlig type af kongers dragt. Demetrios havde en sådan kosmologisk kappe med mønstre, der afbillede hele universet. Den havde en strålende farve og var udsmykket som stjernehimlen med indvævede gyldne stjerner og de tolv stjernetegn. Desværre tog vævningen af denne storslåede kappe dog så lang tid, at Demetrios ikke nåede at bære den i sin levetid.¹⁷

Kongers forklædning

Konger i forklædning ser ud til at være en populær litterær anekdote i oldtidens litteratur: Efter et militært nederlag flygter kongen og undslipper ved at skifte tøj; han bytter sit kongelige tøj ud med simple klæder. Det tyder på, at der i antikken var en synlig forskel mellem kongens tøj og hans soldaters tøj.

Da Demetrios d. I Poliorketes ved slaget mod Pyrrhus i 288 f.v.t. indså sit forestående nederlag, flygtede han fra slagmarken ved at bytte sit kongelige og militære tøj ud med en simpel *kausia* og en *chlamys*. Kong Pyrrhus kom senere i en lignende situation i slaget ved Heraklea i det sydlige Italien, dog med et andet resultat. Han havde givet sin kappe og sin hjelm til en underordnet officer, som fjendens tropper så sigtede målrettet på og dræbte; de fremviste stolt kong Pyrrhus' hjelm og skjold som bytte og spredte det rygte, at kongen var dræbt. Pyrrhus formåede dog at berolige sine tropper ved at vise sig på slagmarken igen. I en anden anekdote fortælles, at Pyrrhus gav sin kostbare kongelige purpurkappe til en tro officer, for at han selv kunne flygte.¹⁸

Udveksling af tekstile gaver mellem konger

Hos Homer er beskrevet en tekstilproduktion til husbehov i den homeriske kongens palads; det var nødvendigt at have et vist lager af tøj for at kunne leve op til reglerne for gæstevenskaber og udvekslingen af gaver mellem de indflydelsesrige familier. Det påhvilede husets kvinder, hvad enten de var slaver eller adelige, og herunder kongehusets kvinder, at sørge for passende tøj til gæster. Det var typisk tekstiler, der blev udvekslet mellem kvinder for at konsolidere gæstevenskaber mellem deres familier. Det var også kvindernes ansvar at væve til de afdøde kongelige:

Penelope vævede ligklædet til sin svigerfar, og hendes håndarbejde var en måde at ære den gamle konges minde.¹⁹

Nogle gange er det også mænd, der modtager tøjgaver af deres værter: Odysseus fortæller selv, at han modtog en smuk purpurfarvet kappe og en kjortel med frynser som gave. Bælter fungerede også som dyrebare gaver mellem homeriske mænd: Den trojanske kronprins Hektor og den græske konge af Salamis, Ajax, udveksler et sølvbesat sværd og et bælte i bytte for et skinnende purpurfarvet bælte.²⁰

Konger kunne give guderne tekstile gaver, som kongen af Lydien, Krösus, berømt for sin ufattelige rigdom, der foretog et brændoffer af purpurfarvede tekstiler og kjortler i Delfi.²¹

Gaver i form af tøj udgør en vigtig del af persisk kongeligt ceremoniel og er blandt de mest prestigefyldte gaver i den persiske hofkultur. På reliefferne i Persepolis præsenteres de gaver, der blev bragt til den persiske konge. Perserkongen selv gav tekstiler og tøj videre til undersåtterne. Han kunne donere forskellige kongelige klæder, og en kongelig persisk dragt, kongen selv havde gået i, var altid en særlig gave til en tro undersåt. Blandt gaverne som kong Kambyses d. II sendte til Etiopien, var guld og en purpurfarvet kappe.²² Hans søn, kong Darius d. I, udlovede linned og purpurfarvede stoffer til en loyal livvagt.²³

Historiske og politiske tekstiler

Nogle tekstiler er ikke beregnet til at blive båret på kroppen; det er billedvævninger, der skildrer fortidens glørværdige begivenheder, den berømte nutid eller drømmen om fremtidens sejr. Ved sin væv står den skønne Helene, dronning af Sparta men fange i Troja, og væver historien om den trojanske krig i sit billedtæppe; Andromache væver blomstermotiver.²⁴ Man må forestille sig paladsernes vægge dækket med figurative billedvævninger, der går i arv fra generation til generation, især blandt kongefamiliens kvinder. Også på gulvene lå kostbare tæpper, som det purpurfarvede tæppe, som dronning Klytæimnestra bredte ud for fødderne af sin hjemkomne mand, Agamemnon, og som med purpurfarven indvarslede hans blodige skæbne.²⁵

Billedvævninger er ideelle ikonografiske media til hævde og visualisering af magt, for disse billedvævninger fastholder den kollektive erindring hos dem, der producerer dem og dem, der ser på dem. Den berømte *peplos*, som blev givet til gudinden Athene ved den årlige Panathenæiske festival i Athen, blev indvævet med motiver fra ur-kampen mellem gigan-

Fig. 6. Statuette af kong Demetrios d. I Poliorketes, måske iført den kostbare kosmologiske kappe med indvævede motiver af himmellegemer og hele universet. Napoli, Det arkæologiske Museum. Photo: © Archives Alinari, Florence, Dist. RMN-Grand Palais /Luciano Pedicini.

ter og guder, og disse motiver udgør grundlæggende myter for byen Athen og for Athena selv. Denne *peplos* var ikke kun til pynt. Dens vævning var et statsanliggende. Bystyret udvalgt byens dygtigste piger af god familie som vævere, og ti atleter overvågede pigernes arbejde.²⁶

En anden særlig kategori af overdådige tekstiler er de telte, som de persiske konger havde med på deres militære kampagner, så de kunne bo i paladslignende luksus, mens de var på rejser.²⁷ Sandsynligvis fik de græske konger inspiration østfra til at anvende lignende telte, og man kendte til et storslået telt i Delfi rejst ved hjælp af tekstiler fra helligdommens skatkamre, med vægge og loft vævet med himmelske motiver og temaer fra den guddommelige kosmologi såvel som maritime motiver og jagtscener.²⁸

Alexander den Store ejede selv et luksuriøst telt i persisk stil og overtog således den royale persiske militære iscenesættelse og livsstil.²⁹

Slutbemærkninger

Vi bemærker først og fremmest, i hvilket omfang den persiske kongelige stil har haft en stor indflydelse på kongers dragt i Grækenland.

For det andet fremgår det tydeligt, at purpur er det kongelige symbol *par excellence* gennem århundreder og i alle perioder af antikken. Monarkier er således tæt forbundet med purpurfarvet tøj. Purpur var en integreret del af de kongelige privilegier og anvendtes i alle græske kongedømmer, muligvis med undtagelse af Sparta. Purpur var dog ikke udelukkende forbeholdt konger, men kunne også anvendes af eliten, erhverves som arv eller gives af kongen til hans loyale undersåtter. I den arkaiske periode ekspanderede fönikernes handel, og de handlede purpurstoffer i hele Middelhavsområdet, også udenfor kongerne og hoffernes sfære. Alle der havde råd, kunne købe det hos fönikerne.

Et eksempel kender vi fra *Det Ny Testamente*: da Jesus fra Nazaret bliver arresteret, bliver han anklaget for at hævde at være jødernes konge. For at latterliggøre ham, klæder soldaterne ham ud som en konge: med tornekrone og purpurfarve kappe.³⁰ Det viser os, at i det 1. århundrede e.v.t.. havde farven purpur stadig stærke kongelige konnotationer. Om soldaterne havde fået fat i en ægte purpurfarvet kappe eller en billigere version farvet med plantefarver, er nok ikke så vigtigt.

Det er meget muligt, at den tætte forbindelse mellem purpur og monarki stammer fra de religiøse pligter og det ansvar, der er indlejret i antikkens kon-

gedømmer. Alle antikkens monarker har religiøse funktioner, og at bære purpur er almindeligvis også præsters privilegie. Så er purpur egentlig præsteskabets farve eller monarkiets farve.³¹

Det er først med indførelsen af diademmet i hellenistisk tid, at et nyt monarkisk symbol dukker op. I den hellenistiske periode bliver luksusbeklædning desuden en mere og mere acceptabel visualisering af kongelig legitimitet. De hellenistiske konger kunne med deres tøj vise ambition og endda ekspansionistisk strategi. Kongers garderobevalg kræver dog altid forsigtighed, for en konge med overdreven tøjluksus får nemt et tvivlsomt ry.

Alexander den Store udtrykte sig gennem sit tøj ved at sammensætte en garderobe, hvor purpur illustrerede både legitimitet og hans kongelige herkomst, og de persiske og mediske dragtdele i hans garderobe legemliggjorde hans politiske strategier over for perserne. Også Demetrios Poliorketes udtrykte gennem sin kosmologiske kappe en ekspansionistisk politik. Det er muligt, at den traditionelle symbolik i purpurfarvet dragt fik en ny betydning med etableringen af de hellenistiske hoffer, som formaliserede og ritualiserede nye hierarkier gennem tøj. At donere tøjgaver udtrykker et hierarkisk forhold, og de nye hellenistiske hofstrukturer regulerede og kodificerede tøj og pligten eller forbuddet mod at bære bestemte typer tøj. Tiaraen bliver så – i stedet for purpur – det hellenistiske kongelige symbol *par excellence* og får en unik status som kongens emblem alene.

I antikkens litterære tradition karakteriseres personers moral ved at beskrive deres valg af tøj. I Aischylos' drama *Perserne* (v. 661 sq.) fra år 472 f.v.t. optræder den persiske konge Dareios på scenen iført diadem og safranfarvede sko. For et græsk publikum bar en persisk hersker eksotiske og luksuriøse regalier og adskilte sig dermed tydeligt fra en græsk borger. Men det kunne hurtigt blive for meget østlig tøjdekadence for grækerne, som lavede grin med assyrernes sidste konge, Sardanapal: Det fortælles, at han ejede utallige purpurkapper og deltog endda i deres fremstilling sammen med sine hofdamer.³² Han blev således brugt som et skræmmebillede på det modsatte af en god og retfærdig (græsk) konge. Sardanapal var for feminin, og man sladrede om, at han sminkede sig og klædte sig som en kvinde. I græsk retorik er den kvindagtige mand endnu mere afskyelig end luksus, forfængelighed og purpur.

Kongens tøj, og især purpur, repræsenterede et politisk og litterært *topos* blandt antikkens forfattere, som de bruger til at diskutere den ideelle monark

og leder. Et litterært eksempel er den fiktive dialog mellem Alexander den Store og filosofen, kynikeren Diogenes. Diogenes hævder, at en sand konge ikke har behov for at gå klædt kongeligt i purpur og tiara, og han hævder, at Alexanders egen forfader, den makedonske konge Archelaos d. I, bestemt ikke bar purpurdragt, men et simpelt fåreskind.³³

Afslutningsvist er det nærliggende at drage nogle illustrative og uforpligtende paralleller til kongers dragt i moderne tid. I historiske kongeportrætter ses kostbare stoffer i enten eksotiske vævninger eller klare farver af lilla, rød og blå. Dyrebar pels kan stadig findes i hermelinskåber og løveskind. I kongedragten genfinder vi det tekstile sprog for legitimitet og autoritet, når kongen gennem mønstre og farver viser sin herkomst og dynastiske ambition. Tøjets design fremhæver kongens krop og maskulinitet ved især at fremhæve hoved, skuldre, talje, og smykker, og medaljer fremhæver hans brystkasse.³⁴ Men trods de fælles træk kan kongers magt og legitimitet udtrykkes på meget forskellig vis rundt om på kloden.

Litteratur

- Ayesu Marfo, Solomon, Crentsil, Timothy, Fatchu, Rowena: »New Paradigms in Ghanaian Royal Ceremonial Clothing«, i International Conference on Applied Sciences and Technology (ICAST), 2018, s. 82-89.
- Bakola, Emmanuela: »Textile Symbolism and the 'Wealth of the Earth': Creation, Production and Destruction in the 'Tapestry Scene' of Aeschylus' Oresteia (Ag. 905-978)«, i G. Fanfani, M. Harlow, M.-L. Nosch (udg.): *Spinning Fates and the Song of the Loom: the use of textiles, clothing and cloth production as metaphor, symbol and narrative device in Greek and Latin literature*, Oxford: Oxbow Books 2016 (*Ancient Textiles Series* bd. 24), s. 115-136.
- Bloch, Marc: *Les rois thaumaturges. Étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale particulièrement en France et en Angleterre*, Paris/Strasbourg: liberie Istra 1924.
- Bundgaard Rasmussen, Bodil: »Catalogue raisonné of finds from the cavity in the tomb chamber and the tomb-robbers' mine, part 1: Gold ornaments and beads of semi-precious stones and glass«, i K. Jeppesen (udg.), *The Mausoleion at Halikarnassos*, Reports of the Danish Archaeological Expedition to Bodrum volume 4. The Quadrangle. The Foundations of the Mausoleion and its Sepulchral Compartments. Aarhus: Jysk Arkæologisk Selskab (*Jutland Archaeological Society Publications* bd. XV: 4), 2000, s. 119-140.
- Burke, Brendan: »Purple and Aegean Textile Trade in the Early Second Millennium B.C.«, i P. Betancourt, V. Karageorghis, R. Laffineur, W.-D. Niemeier (udg.), *Meletemata. Studies in Aegean Archaeology presented to Malcolm H. Wiener as he enters his 65th Year*, vol. I., 1999, (*Aegaeum* bd. 20), pp. 75-82.
- Carlier, Pierre: *La royauté en Grèce avant Alexandre*, Strasbourg: CNRS 1984.
- Chadwick, John, Louis Godart, John T. Killen, Jean-Pierre Olivier, Anna Sacconi, Iannis Sakellarakis: *Corpus of Mycenaean Inscriptions from Knossos*, vol. I-4, Cambridge: Cambridge University Press 1986-1998.
- Drougou, Stella: »Der Stoff von Vergina: ein vorläufiger Bericht«, i S. Drougou og C. Saatsoglou-Paliadeli (udg.), *Αμητός: τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο*, Thessaloniki: Aristoteleio Panepistimio, 1987, s. 119-140.
- Gaspa, Salvatore: »Textiles in Assyrian and Babylonian temples from the 1st millennium BCE«, i C. Brøns & M.-L. Nosch (udg.), *Textiles and Cult in the Mediterranean in the first millennium BC*, Oxford: Oxbow Books, 2017 (*Ancient Textiles Series* bd. 31), s. 145-173.
- Kolonas, Lazaros, Margariti, Christina, Skals, Irene, Sarri, Kalliopi, Vanden Berghe, Ina, Nosch, Marie-Louise: »Heirs of the Loom. Funerary Textiles from Stamna (Aitolia, Greece). A preliminary analysis«, i M. Fotiadis, R. Laffineur, Y. Lolos, A. Vlachopoulos (udg.), *Hesperos. The Aegean seen from the West*. 16th International Aegean Conference, Ioannina, 18-21 May 2016, Liège: Peeters, 2017 (*Aegaeum* bd. 41), s. 533-544.
- Landenius Enegren, Hedvig og Meo, Francesco (udg.): *Treasures from the Sea – Purple Dye and Sea Silk*, Oxford: Oxbow Books (*Ancient Textiles Series* bd. 30) 2017.
- Nosch, Marie-Louise: »Voicing the Loom: Women, Weaving, and Plotting«, i D. Nakassis, J. Gulizio, S. A. James (udg.): *KE-RA-ME-JA: Studies presented to Cynthia Shelmerdine*, Philadelphia: INSTAP Press, 2014, s. 91-101.
- Nosch, Marie-Louise: »Textiles, vêtements et parures des royautes en Grèce avant Alexandre«, i A. Guieu-Coppolani, M.-J. Werlings og J. Zurbach (udg.): *Le pouvoir et la parole. Mélanges en mémoire de Pierre Carlier*, Nancy: Presse universitaire de Nancy, 2021, s. 103-138.
- Nosch, Marie-Louise: »Divinely royal: Garments of Kings and Priests in ancient Greece with comparisons from the ancient Near East and the Levant«, i *Outward Appearance vs. Inward Significance: Addressing Identities through Attire in the Ancient World*, Chicago: Chicago University Press (under udgivelse).
- Nosch, Marie-Louise og Wagner-Hasel, Beate (udg.): *Gaben, Waren und Tribute. Stoffkreisläufe und antike Textilökonomie/ Don, merchandise et impôt. La circulation des biens textiles et l'économie antique / Gifts, Commodities and Dues. The Circulation of Textiles and*

Kong Odenho Kwafo Akoto d. III, leder af Akwamu-folket i Ghana, i en draperet dragt af vævet og broderet kente-stof. Kente er en tradition i Vestafrika og findes både i denne en håndvævede kvalitet og i de billigere versioner, hvor mønstret er lavet med stoftryk. Hans stof-tiara er i lilla velour med guld-ornamenter med referencer til antikken. H.M. Dronningen mødte kongen ved et officielt besøg i Ghana i 2017 og var i Dannebrog's farver udtrykt i prikket stofmønster samt den ikoniske marguerittebroche. Foto: Sarah Christine Nørgaard/Ritzau Scanpix.

- Ancient Economy*. 9-10 June 2016. Leibniz Universität Hannover. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2019.
- Palaima, Thomas: »Porphureion and Kalkhion and Minoan-Mycenaean Purple Dye Manufacture and Use«, i V. Apostolou, T. M. Brogan, P.P. Betancourt (udg.): *Alatzomouri Pefka: A Middle Minoan IIB Workshop Making Organic Dyes (Prehistory Monographs* bd. 62), Philadelphia: INSTAP Academic Press 2020, s. 123-128.
- Sancisi-Weerdenburg, Helen: »Gifts in the Persian Empire«, i P. Briant og C. Herrenschildt (udg.): *Le Tribut dans l'Empire Perse*, Actes de la table ronde de Paris, 12-13 décembre 1986, Louvain-Paris: Peeters, 1989 (*Travaux de l'Institut d'Etudes Iraniennes de l'Université de la Sorbonne Nouvelle* bd. 13), s. 129-146.
- Spantidaki, Yoilie & Moulhéat, Christophe: »Textiles from the Bronze Age to the Roman Period preserved in Greece«, i M. Gleba og U. Mannering (udg.): *Textiles and Textile Production in Europe from Prehistory to AD 400*, Oxford: Oxbow Books, 2012 (*Ancient Textiles Series* bd. 11), s. 182-200.
- Wagner-Hasel, Beate: *Der Stoff der Gaben: Kultur und Politik des Schenkens und Tauschens im archaischen Griechenland*, Frankfurt/Main: Campus Verlag 2000.
- 30 Johannesevangeliet 19, 2-3 og Markusevangeliet 15, 17.
- 31 Carlier 1984, s. 265-266. Nosch (under udgivelse).
- 32 Athenaios XII 528f-529f; Diodor II, 23,1; Plutark, *Moralia* 336C.
- 33 Dion Chrysostomos IV 71.
- 34 Ayesu Marfo, Crensil og Fatchu 2019.
- ** The rights to the depicted monument belong to the Hellenic Ministry of Culture and Sports. The golden-purple fabric is under the responsibility of the Ephorate of Antiquities of Imathia. Gold-purple fabric from the golden urn of Queen Meda, Museum of the Royal Tombs of Aigai, 336 BC (Rettighederne til den afbildede genstand tilhører Det græske ministerium for kultur og Sport. Det gyldent-purpurfarvede klæde er under Imathia eforatet for Oldsager's ansvar. Gyldent-purpurfarvet klæde fra droning Medas gyldne urne, Museet for de kongelige grave i Aigai, 336 fvt.). © Hellenic Ministry of Culture and Sports – Hellenic Organization of Cultural Resources Development (H.O.C.R.E.D.).

Noter

- * Dette kapitel er skrevet på baggrund af min franske artikel Nosch 2021, hvor analyserne er udfoldet.
- 1 Carlier 1984, s. 241; Wagner-Hasel 2000.
- 2 Bloch 1924.
- 3 Gaspa 2017, s. 163-164.
- 4 Spantidaki og Moulhéat 2012. Kolonas et al. 2017. Bundgaard Rasmussen 2000. Drougou 1987.
- 5 Plutark, Artaxerxes 3.
- 6 Landenius Enegren & Meo 2017.
- 7 Tavlerne KN L(7) 474 og KN L 758. Se Carlier 1984, s. 49-54. Burke 1999. Palaima 2020.
- 8 Il. X 20-25, 29-30, 177-178, 133-134. Od. XXI 118.
- 9 Il. XXIV 796, XXIII 254.
- 10 Il. IV 127-139, XI 236-237, Il. X 77-79.
- 11 Od. XIX 225-235. Nosch 2014.
- 12 Plutark, Agesiloas, 36, 5. Kleomenes 13,2.
- 13 Athenaios XII 50. Polyb 11.18.
- 14 Douris (FGrH II 477), apud Athenaios XII 535f-536a. Plutark, Demetrios 41.
- 15 Plutark, Demetrios 41.3.
- 16 Diodor XX 93, 4.
- 17 Athenaios XII 50. Plutark, Demetrios 41,4.
- 18 Plutark, Demetrios 44.6. Pyrrhus 11.6 og 17. Dionysus af Halikarnassos XIX 12.
- 19 Wagner-Hasel 2000, s. 152-165, s. 206-219. Nosch 2014. Nosch & Wagner-Hasel 2019.
- 20 Od. XIX 241-242. Il. VII 305.
- 21 Herodot I 50,1.
- 22 Xenofon, *Anabasis* 1.2.27. Esthers Bog 6.8. Herodot III 20.1. Se også Sancisi-Weerdenburg 1989.
- 23 Josephus, *Jødisk forhistorie* 11.35.
- 24 Il. III 125 og XXII 440-441.
- 25 Aiskylos, Agamemnon 910-959. Bakola 2016.
- 26 Euripides, Hekabe 466-474 og Ifigenia i Tauris 218-224.
- 27 Herodot IX.82.
- 28 Euripides, Ion 1141-1162.
- 29 Athenaios 12.538b. Diodor 17.16.4.